

Slovenská spoločnosť geodetov a kartografov

Jozef Marek

**Po stopách
Vojenského zemepisného ústavu
na Slovensku**

Bratislava 2011

OBSAH

	Predhovor	5
1.	Úvod	7
2.	Zo staršej histórie vojenských zememeračov a kartografov	8
3.	Stupňové merania a prvé súvislé vojenské topografické mapovania na našom území	18
3.1	Stupňové merania Josepha Liesganiga	19
3.2	Prvé vojenské mapovanie na území Rakúsko-Uhorska	23
3.3	Vojenské a katastrálne triangulácie	32
3.3.1	Prvá vojenská triangulácia (1806 – 1821)	32
3.3.2	Druhá vojenská triangulácia (1839 – 1861)	35
3.3.3	Katastrálna triangulácia (1821 – 1867/1918)	35
4.	Krátka história vzniku a činnosti viedenského Vojenského zemepisného ústavu	37
5.	Geodetické merania a mapovania viedenského Vojenského zemepisného ústavu na našom území	46
5.1	Práce v geodetických základoch	46
5.1.1	Trigonometrické siete, meranie základníc a stupňové merania	46
5.1.2	Výškové merania	61
5.1.3	Gravimetrické merania, začiatky dynamických metód v geodézii	70
5.2	Ďalšie vojenské mapovania	74
5.2.1	2. vojenské mapovanie (1810 – 1869)	74
5.2.2	3. vojenské mapovanie (1875 – 1884)	83
5.2.3	4. vojenské mapovanie (1895 – 1915)	91
5.3	Ostatná odborná činnosť RUVZÚ	92
5.4	Na záver kapitoly	94
6.	Historické dôvody vzniku Čs. Vojenského zemepisného ústavu	100
6.1	Začiatky budovania a činnosti Čs. Vojenského zemepisného ústavu	100
6.2	Zaslúžilé osoby a osobnosti pri zrode Čs. VZÚ	109
7.	Najdôležitejšie úlohy Vojenského zemepisného ústavu v medzivojnovom období	117
7.1	Z pôsobenia zamestnancov Vojenského zemepisného ústavu na Slovensku a Podkarpatskej Rusi do roku 1939	117
7.1.1	Roky 1918 až 1920 vo VZÚ	117
7.1.2	Rok 1921 vo VZÚ	121
7.1.3	Rok 1922 vo VZÚ	124
7.1.4	Rok 1923 vo VZÚ	129
7.1.5	Rok 1924 vo VZÚ	131
7.1.6	Rok 1925 vo VZÚ	134
7.1.7	Rok 1926 vo VZÚ	139
7.1.8	Rok 1927 vo VZÚ	148
7.1.9	Rok 1928 vo VZÚ	150
7.1.10	Rok 1929 vo VZÚ	156
7.1.11	Rok 1930 vo VZÚ	159
7.1.12	Rok 1931 vo VZÚ	173
7.1.13	Roky 1932 až 1934 vo VZÚ	179
7.1.14	Roky 1935 až 1939 vo VZÚ	195
7.1.15	Na záver 7. kapitoly	216
8.	Osudy Vojenského zemepisného ústavu v Prahe za 2. svetovej vojny	217

9.	Slovenský Vojenský zemepisný ústav v rokoch 2. svetovej vojny	223
10.	Obnova Čs. Vojenského zemepisného ústavu po 2. svetovej vojne	227
10.1	VZÚ a vývoj jeho pracovísk v rokoch 1945 až 2003	227
10.1. 1	VZÚ v období 1945 až 1950	228
10.1. 2	VZÚ v období 1951 až 1958	229
10.1. 3	VZÚ v období 1959 až 1970	232
10.1. 4	VZÚ v období 1971 až 1989	234
10.1. 5	VZÚ v období 1989 až 2003	235
10.2	Vzdelávanie a kvalifikácia zamestnancov VZÚ a Topografickej služby vôbec	237
11.	Z histórie Vojenského topografického ústavu v Dobruške	244
11.1	Topografické mapovania 1:25 000 (a 1:10 000) na našom území	246
11.1. 1	Krátko k histórii topografického mapovania na našom území	246
11.1. 2	Topografické mapovanie v mierke 1 : 25 000 (1953 – 1957)	249
11.1. 3	Topografické mapovanie v mierke 1 : 10 000 a 1 : 5 000 (1957 – 1971)	249
11.1. 4	Osobné spomienky na topografické mapovania v rokoch 1956 až 1963	251
11.2	Ostatná činnosť VTOPÚ, súvisiaca aj s územím Slovenska	265
11.2. 1	Záverečné poznámky k topografickému mapovaniu	265
11.2. 2	Zdokonaľovanie čs. geodetických základov	267
11.2. 3	VTOPÚ a vymieravanie štátnych hraníc a veľkomierkové mapovanie	270
11.2. 4	Vývoj vojenskej geodézie a kartografie po roku 1990	271
12.	Z histórie Vojenského kartografického ústavu v Harmanci	274
12.1	Obdobie rokov 1948 až 1989 vo VKÚ Harmanec	274
12.1. 1	Príprava zamestnancov, výrobné zameranie, technický a technologický rozvoj vo VKÚ Harmanec do roku 1989	276
12.2	Obdobie po roku 1989 vo VKÚ Harmanec	278
12.3	Súčasnoscť a budúcnosť VKÚ Harmanec	280
12.4	Malá galéria náčelníkov a riaditeľov VKÚ Banská Bystrica a Harmanec	282
12.5	Spomienky pamätníkov na VKÚ	283
12.6	Na záver kapitoly	293
13.	Záver	294
	Literatúra	298

Predhovor

Len niekoľko mesiacov uplynulo od bilancovania 20-ročnej činnosti Zväzu slovenských vedecko-technických spoločností, a osobitne potom Slovenskej spoločnosti geodetov a kartografov (SSGK) na jej VI. zjazde, konanom v Tatranskej Lomnici v posledných novembrových dňoch roku 2010.

V brožúrke pripravenej k tomuto jubilejnému stretnutiu je načrtnutá nielen zatiaľ nedlhá história SSGK, ale jej spracovatelia (Ing. Eduard Maták a Ing. Dušan Ferianc) načreli aj do histórie dávnejšej, siahajúcej prakticky až ku koreňom spolkového a stavovského života geometrov – zememeračov, (dnes geodetov a kartografov), kdesi v druhej polovici 19. storočia, v časoch dnes už pomaly zabudnutej Rakúsko-uhorskej monarchie. Začiatky možno hľadať napr. už v roku 1867, keď si naši pra-pradedovia založili „Uhorský spolok inžinierov a architektov“ v ktorom mali zememerači svoje oddelenie. V roku 1908 bola založená „Jednota úradne autorizovaných civilných geometrov“. V zemiach koruny českej začal v roku 1912 svoju činnosť, z iniciatívy Prof. Semeráda, „Spolek českých zeměměřičů“ s aktivnou pobočkou v Brne, kde začal krátko na to vychádzať aj tlačový orgán spolku „Zeměměřičský věstník“, predchodca dnešného „Geodetického a kartografického obzoru“. V budúcom roku si pripomenieme, spolu s českými geodetmi a kartografmi, jubilejných 100 rokov od začiatku vydávania tohoto odborného a stavovského časopisu. SSGK, spolu so Zememeračským úradom v Prahe, pripravuje k tomuto výročiu vydanie spomienkového almanachu „Geodetický a kartografický obzor - náš odborný a stavovský časopis, história jeho vývoja a analýza obsahu - v rokoch 1913 až 2011“.

Po vzniku prvej ČSR sa spolkový život neobyčajne rozrástol. Prvým doloženým spolkom zememeračov na území Slovenska bol „Spolok evidenčných geometrov“, založený v Trenčíne v roku 1920, ako odbočka „Česko-slovenského spolku štátnych merníckych úradníkov“. Neskôr pozíciu zastrešujúcej organizácie viacerých stavovských spolkov nášho odboru prevzal de facto „Spolok česko-slovenských zememeračov“. Ten sa stal v roku 1927 riadnym členom Svetovej federácie geodetov – Federation Internationale des Géomètres (FIG).

Po založení vedecko-technických spoločností (ČSVTS) na území celého štátu, členených podľa odborov pôsobnosti, bola v roku 1957 založená, zatiaľ aspoň pri sekcii VTS pre stavebníctvo, „Odborná skupina pre geodéziu“, aby sa potom v roku 1967 ustanovila samostatná „Sekcia pre geodéziu a kartografiu“.

Zakladajúci zjazd Geodeticko-kartografickej spoločnosti, ako samostatnej sekcie, sa konal v roku 1968, pri príležitosti VI. geodetickej konferencie v Prahe. Krátko na to bola tiež obnovená kontinuita členstva vo FIG, založením Česko-slovenského národného komitétu pre FIG.

Treba zdôrazniť, že po celú dobu aktívnej činnosti geodetov a kartografov v pobočkách, príp. krajských výboroch ČSVTS, bola vždy v popredí odbornosť. Významná bola osvetová činnosť v odbore, celý rad nezabudnuteľných odborných akcií, konferencií, seminárov, výstav, tematických zájazdov, školení, kurzov a to v domácich podmienkach, aj v medzinárodných stykoch a spolupráci. Často sa podarilo prekročiť oficiálne dovolené mantinely stykov so zahraničnými odborníkmi zo západných štátov, a získať informácie a skúsenosti zo sveta, kde technika bola v tom čase o viac rokov vpred, oproti našej bežnej praxi. Po známych spoločenských a politických zmenách u nás a v Európe od jesene roku 1989, nastalo aj obdobie, keď bolo treba sa rozhodnúť a povedať, ako ďalej v ČSVTS. Dňa 30. 3. 1990 sa zišli zástupcovia vedecko-technických spoločností, aby položili nový spoločný organizačný základ. Bol založený a zaregistrovaný Zväz slovenských vedecko-technických spoločností (ZSVTS), ako strešná organizácia špecializovaných organizácií na Slovensku.

Tieto si potom postupne zakladali svoje organizácie – tak vznikla 13. 9. 1990 aj Slovenská spoločnosť geodetov a kartografov.

20 rokov činnosti SSGK – to už je nedávna realita, ktorá kontinuálne pokračuje ďalej. Tú si už väčšina z nás pamätá, a to z účasti - pre mnohých aj častej aktívnej organizačnej či osvetovej odbornej práce - na neobyčajne bohatej činnosti, ktorú predstavovali odborné konferencie, semináre, špecializované školenia, obľúbené tematické zájazdy, a napr. aj tradičné Slovensko-česko-poľské geodetické dni, ktorých hositeľom sa stáva v postupnej rotácii vždy jedna zo zúčastnených krajín.

Tak sme sa dostali aj k edičnej činnosti SSGK, ktorá sa začala výraznejšie prezentovať už pred takmer desiatimi rokmi. Tu si dovoľím konštatovať, že vďaka za túto iniciatívu a bezo zvyšku i vlastný autorský prístup patrí najmä Ing. Jozefovi Marekovi. Od roku 2002 dodnes, bolo pripravených a v réžii SSGK vydaných 12 titulov, z ktorých iba v troch sa nepodielal Ing. Marek autorstvom. Práve v tomto čase oslávime 80 ročné jubileum autora tejto publikácie a jeho vyše 50. ročnú prácu pre rezort geodézie, kartografie a katastra. Rád by som mu i touto cestou poďakoval, dúfam v mene celej geodetickej obce ale aj jeho čitateľov za jeho doterajšiu publikačnú činnosť. Publikácie boli prevažne orientované na históriu nášho odboru, so zameraním na územie Slovenska, na prácu zememeračov, geodetov a kartografov v jednotlivých historických etapách. Dôraz bol vždy kladený na predstavenie a priblíženie konkrétnych osôb a osobností, ktoré na našom teritóriu, (dávnom aj tom najnovšom), v našom odbore pôsobili, pracovali, a zanechali tu viditeľnú stopu.

Takou je aj naša ostatná publikácia, dnes čitateľovi predkladaná. Je venovaná prevažne činnosti vojakov – zememeračov, ktorí patrili medzi prvých topografov, triangulátorov, niveľátorov a kartografov na našom území, a ktorých výsledky činnosti využívame, priamo či nepriamo, prakticky všetci dodnes. Túto výraznú stopu sústredil autor titulu „Po stopách Vojenského zemepisného ústavu na Slovensku“ Ing. Jozef Marek do publikácie, ktorá, veríme, že zaujme nielen ešte žijúcich pamätníkov dvoch povojnových topografických mapovaní a tvorcov geodetických základov, ale aj mladších súčasníkov, pracujúcich vo všetkých špecializáciách nášho odboru. Tentoraz možno nielen na Slovensku, ale aj u našich západných susedov, v Českej republike, pretože tu opisované udalosti a príbehy, boli v mnohom príbehmi spoločnými.

V závere príhovoru chcem osobitne poďakovať Komore geodetov a kartografov a jej predsedovi Ing. Vladimírovi Stromčekovi za spoluprácu a podporu, ktorá nám spoločne umožnila pripraviť vydanie tejto publikácie v predvečer 19. ročníka Slovenských geodetických dní.

Ing. Dušan Ferianc
viceprezident ZSVTS
predseda Výkonného výboru SSGK

Bratislava október 2011

Motto:

*História je svedkom časov, svetlom pravdy,
živou pamäťou, učiteľkou života a poslom minulosti.
Je hlbokou studňou všetkých skúseností ľudstva,
z ktorej môžeme kedykoľvek čerpať,
ale málokedy to na vlastnú škodu robíme.*

Cicero

1. Úvod

Táto knižka chce hovoriť o stopách, ktoré na Slovensku zanechali vojaci. Vojaci, ktorí namiesto pušiek držali v rukách perá a mapy, ktorí stáli namiesto pri mínomete alebo kanóne pri meračskom ďalekohľade, ktorých pozorovateľnou bola triangulačná veža, ktorí miesto cielenia cez mieridlá ďalekonosného dela, cielili svojím nivelačným prístrojom na meračskú latu. A takéto stopy v podobe hranatého kameňa s vytesaným krížikom nájdeme aj dnes pri nedeľnom výlete na vysoký grúň ponad rodnú obec, alebo ak zavadíme pohľadom na pekný, okrúhly kus železa, ktorý vytrčá z múru vedľa vchodu do farského kostola. Detvák v škole nájde stopu po týchto vojakoch pri roztvorení školského atlasu, podobne ako ju často nachádzal výletník, kráčajúci po hrebeňovke so „špeciálkou“ v ruke, keď za pomoci kedysi najobľúbenejšej turistickej mapy hľadal úkryt pred blížiacou sa búrkou. Podobných príkladov by sme v našom bežnom živote našli nevdojak aj dnes ešte oveľa viac. Škoda, že vysoké štíhle veže z voňavej smrekovej, či jedľovej guľatiny, na ktoré sme ako chlapci, napriek zákazu výstupu vyznačenom na tabuľke, tak radi lozili, už popadali. Nemilosrdný zub času nielen odviaľ tieto nádherné drevené stavby, ale odstránil nenávratne aj potrebu postaviť veže nové. Ale o tom až v ďalšom.

Vojaci, ktorí nosili na golieri svetlozelené výložky a ich odznakom bol trojuholník s kružidlom, boli príslušníkmi **Vojenského zemepisného ústavu**. Ústavu s dlhou a slávnou tradíciou. Bol založený krátko po skončení 1. svetovej vojny, už v roku 1919. Pod svojím prvým názvom a s nezmeneným poslaním existoval plných 32 rokov, do roku 1951 (známa a frekventovaná bola jeho skratka VZÚ, v staršej literatúre tiež v tvare V.Z.Ú., v dobovom slangu potom často aj „zemepisák“). Neskôr bol tento kompaktný celok rozčlenený, v konečnom dôsledku do troch autonómnych organizácií. Ústav patril samozrejme od samotného zrodu pod Ministerstvo národnej obrany (MNO). Po naznačených zmenách a peripetiách, ktorými prešiel, si napokon zachovalo jedno z jeho pracovísk (v Prahe) názov VZÚ až do roku 2003. Treba veriť, že všetky uvedené zmeny neovplyvnili až dovtedy vynikajúce tradície a prinajmenšom európsku povest' ústavu. Jeho primárnym poslaním bola iste obrana štátu, no paralelne s tým ústav plnil mnohé činnosti a funkcie, ktoré mali ďaleko širší dopad a ohlas aj v civilnom, občianskom živote spoločnosti. A možno práve preto nachádzame tieto stopy na mnohých miestach aj dnes. VZÚ najmä v období prvej republiky, ale aj v rokoch povojnových, vykonal na celom území štátu, a teda aj na území Slovenska, obrovský kus, možno dnes ešte nie celkom docenenej, vynikajúcej práce. Vojenská uniforma dôstojníkov ústavu mala aj v radoch obyvateľstva po celom našom území dobrú povest'. V mnohých obecných kronikách aj v najodľahlejších dedinách si môžeme nalistovať zápisy kronikára o vojenských inžinieroch, ktorí stavali na kopcoch „rozhladne“ a merali v lesoch, aj „nivelizovali“ po cestách a chotároch. Možno, že túto zložitú cestu hľadania a zbierania takýchto dokumentov nahradíme, i keď len v malej, obmedzenej miere, práve napísaním tejto publikácie. Snáď sa aj tu dozvieme o práci vojakov – topografov, triangulátorov, nivelátorov a o ich živote medzi civilným obyvateľstvom, niečo zaujímavé. Práca v teréne potom

pokračovala pod strechou, vo výpočtárni, za kresliacimi a ryteckými stolmi, pri tlačiarenských strojoch, v knižnici a bohvie ako boli všetky tie pracoviská pomenované.

Aj keď budeme naše hľadania smerovať osobitne na činnosť VZÚ na Slovensku, musíme ich samozrejme zasadiť, ako sa o to snažíme vždy aj v našich predchádzajúcich publikáciách, do kontextu Česko-Slovenského. Preto sa primerane dotkneme napr. aj dávno zabudnutého územia Podkarpatskej Rusi (Zakarpatská Ukrajina), ktorá bola plných 20 rokov súčasťou prvej ČSR. A pretože „pražský“ VZÚ, ako sa niekedy tiež označuje, vyrástol do značnej miery z Rakúsko-uhorského „viedenského“ VZÚ (K. K. Militär-geographisches Institut" - MGI), treba sa najprv pozastaviť aj v dnes už dávno rozpadnutej a pozabudnutej monarchii. Prví a zakladajúci budovatelia Československého VZÚ prišli totiž práve zo skúsenosťami z takejto inštitúcie vo Viedni.

Všetky naše publikácie sa doteraz zapodievali v prvom rade históriou tej-ktorej časti nášho odboru. Značka Vojenského zemepisného ústavu skončila v roku 2003 definitívne svoju nezastupiteľnú činnosť, patrí teda už nenávratne histórii, aj keď iste má dnes svojich dôstojných pokračovateľov. O tých ale zase až o sto rokov.

2. Zo staršej histórie vojenských zememeračov a kartografov

Zememeračstvo, a po jeho boku kartografia, boli odpradávna spájané aj s pojmami ako napr. vojak, vojnové výpravy, legionári, vojnová korisť, vojenské pochodové cesty, vojenské mapy a pod. Podľa [12] vojaci buď sami vykonávali najrôznejšie zememeračské úkony, alebo napr. vrchný merač doprevádzal vojvodu na vojenských výpravách a merači rozdeľovali pozemkový majetok premožených nepriateľov, mapovali a kolonizovali dobyté územia. Pomáhali budovať vojenské cesty a iné, vojenským cieľom slúžiace objekty, ale pomáhali aj zakladať mestá ap. Tak napr. rímske právne zásady, písomne zachytené v „Zákone dvadsiatich dosák“ (r. 450 pr. n. l.), odrážajú vtedajšie pomery pozemkovej držby. Zákony a zvyklosti vtedy umožňovali pohyb v držaní pôdy rozdeľovanej medzi patricijov a plebejcov a pôda porazených protivníkov sa delila medzi rímskych legionárov.

Rimania boli predovšetkým vojaci a tomu podriadili aj kartografickú tvorbu. Svoju meračskú činnosť od samých začiatkov orientovali na vojenské účely. Najviac ich zaujímali vzdialenosti miest. Preto vznikali súpisy vzdialeností, tzv. *itineraria annotata*, ku ktorým vypracúvali akési primitívne mapy, tzv. *itineraria picta*. Tie spracúvali bez akýchkoľvek matematických podkladov a slúžili iba na plánovanie pochodov. Uvedené tu boli len mená miest s údajmi o vzdialenostiach. Aj prvé vymeriavanie ríše, ktoré nariadil Gaius Julius CAESAR (100 – 44 pred. n. l.), prakticky predstavovalo iba meranie jednotlivých úsekov ciest. Tieto merania dokončili až za vlády prvého rímskeho cisára AUGUSTA (27 pred n. l. – 14 pred n. l.). Aj s využitím uvedených meraní potom rímsky vojvoda a politik M. V. AGRIPPA (63 pred n. l. – 14 pred n. l.) zostavil najvýznamnejšie rímske mapové dielo, mapu rímskeho impéria. Podrobnejšie podklady pre túto mapu, ktorá vznikala na prelome nášho letopočtu, po dobu 32 rokov vyhotovovali grécki odborníci z Alexandrie.

Ak sa z rímskych čias presunieme o viac ako tisícku rokov bližšie k dnešku, narazíme napríklad na meno kanonika Lazarusa ROSETIHO, sekretára ostrihomského arcibiskupa Tamása Bakócza. Roseti, pôvodom Talian, možno dokonca študoval na bratislavskej univerzite – Akadémii Istropolitane, alebo na niektorej talianskej univerzite. To nie je jednoznačne doložené [1], no isté je, že Roseti vyhotovil neobyčajnú mapu Uhorska, v ktorej zachytil územie v úctyhodnej rozlohe okolo 350 000 km². Bolo to skutočne systematické mapovanie, niečo podobné bolo v tých časoch celkom ojedinelé. Dokončenie tohto mapovania sa kladie do roku 1513. Mapa bola vytlačená v roku 1528 a je známa pod názvom *Tabula Hungariae*. Mierka mapy je približne 1:1 100 000 a má rozmery 55 x 78 cm (obr. 1).

Poznámka: O tom, že to bolo na svoju dobu skutočne mimoriadne, vynikajúce mapové dielo, hovorí skutočnosť, že ju ešte po 300 rokoch v roku 1814, zaradil významný francúzsky geograf Marcel de Serres, medzi najvýznamnejšie mapy Uhorska [1]. Svedčí o tom napokon aj to, že táto mapa je od roku 1997 súčasťou zoznamu pamiatok UNESCO.

Roseti bol prvý, ktorý zobrazil tok Dunaja aj jeho prítoky správne. Zaujímavosťou sú pôvodné miestne názvy obcí a miest v latinčine, ale aj v slovenčine, maďarčine, rumunčine a nemčine. Mapa obsahuje záznamy viac ako 260 miest a obcí z Horného Uhorska (dnešné Slovensko). No Rosetiho mapa, napriek svojej na vtedajšiu dobu relatívnej dokonalosti, čoskoro nevyhovovala najmä vojenským potrebám. Cisár FERDINAND I. (1503 – 1564) preto poveril v roku 1552 svojho osobného lekára a historiografa Wolfganga LAZIA (1514 – 1565), aby vypracoval novú mapu Uhorska. Laziova mapa bola síce pomerne veľká (134 x 82,5 cm), ale mala toľko nedokonalostí, že v období keď Turci okupovali veľkú časť Uhorska, bol podľa [1] väčší dopyt po staršej a pravdivejšej Rosetiho mape. V roku 1566 vytlačil jeden z najlepších rytcov svojej doby Matthias ZÜNDT (1498 – 1568) z Norimbergu *malú mapu Uhorska*. Bola to vlastne kópia Laziovej mapy, na ktorej zachytil veľké vojnové ťaženie tureckého sultána SOLIMANA (1520 – 1566). Okrem toho sú na mape zhromaždiská cisárskeho vojska. O rok neskôr vydal Zündt *veľkú mapu Uhorska* na šiestich listoch. V bohatom topografickom obsahu je aj veľa vyslovene vojenských údajov, napr. o bojiskách i s dátumami bitiek. V roku 1686 vypracoval neveľkú mapu Uhorska Guillaume SANSON (1633 – 1703). Tá je pre nás pozoruhodná tým, že bola prílohou knihy, ktorú napísal Nicolas de Oliver y Fullana o histórii vojen v Uhorsku.

Ešte jedno meno hodno v kapitole zo staršej histórie zememeračov a kartografov pripomenúť. Podľa [7] je totiž vedecký rozvoj v 17. storočí tesne spätý s menom veľkého francúzskeho mysliteľa a pôvodcu známeho výroku: „Cogito, ergo sum“ („Myslím, teda som“). Bol ním rodák z La Haye (Touraine) René DESCARTES, resp. Renatus Cartesius s krycím menom M. du Perron (1596 – 1650). Po vypuknutí tridsaťročnej vojny vstúpil do vojenských služieb a po bitke na Bielej hore sa dostal do Prahy, kde zostal do roku 1621, aby sa potom v službách kniežat'a Buquoya zúčastnil obliehania Bratislavy, Trnavy a Nových Zámkov. Po ukončení týchto bojov opustil vojenskú službu a odišiel roku 1628 do Holandska. Tu sa potom venoval výhradne štúdiu filozofie a matematiky.

V dôsledku okupácie veľkej časti Uhorska tureckým vojskom, sa stala Bratislava na dlhú dobu jeho hlavným (1536 – 1784) a korunovačným mestom (1536 – 1848).

Poznámka: Ak hovoríme o Bratislave, myslíme tým nielen Bratislavu dnešnú, ktorej názov je oficiálne platný až od 27. 3. 1919, ale aj historický názov Istropolis (z gréčtiny - Dunajské mesto), latinské stredoveké pomenovanie Posonium, za uhorskej éry najmä Poszony, nemecky potom Pressburg a z neho odvodené „domáce“ varianty, z ktorých azda najviac rezonoval Prešporok.

Uhorské snemy sa medzi rokmi 1536 až 1848 schádzali v Bratislave a medzi rokmi 1563 až 1830 tu bolo korunovaných 11 panovníkov a 8 kráľovských manželiek. V 16. a 17. storočí však spoločenský, kultúrny a hospodársky život v meste tlmili pretrvávajúce vojenské aktivity v súvislosti s Turkami alebo s protihabsburskými povstaniami (aj keď obranu Uhorska pred Turkami uhorská šľachta často prenechávala na žoldnierske habsburské armády vedené vojenskými veliteľmi, Nemcami resp. Talianmi, podriadenými priamo Viedni). Pritom takmer dve storočia prebiehala južným Slovenskom hranica medzi Osmanskou ríšou a Uhorskom, medzi islamskou veľmocou a kresťanským európskym svetom. V súvislosti s niekoľko storočí vedenými výbojmi na území Uhorska a teda aj v súvislosti s podkladmi potrebnými na orientáciu v krajine, na vedenie bojov aj na obranu zeme, ako aj s teoretickými vedami, ktoré

Mapa Lazarusa ROSETIHO – *Tabula Hungariae* (1513)

obr. 1

[2]

Niekoľko slov o autorovi a lektoroch publikácie

Ing. Jozef Marek, nar. 1931. Zememeračské inžinierstvo na FIS SVŠT v Bratislave 1951-1955. V odbore pracoval plných 50 rokov. GTKÚ (GÚ, GKÚ) Bratislava, triangulácia a mapovanie 1:25 000 a 1:10 000 – 1956 až 1960, mapovací oddiel do r. 1963. Geodetická dokumentácia, katalógy TB, technický rozvoj – 1964 až 1969. V rokoch 1970 až 1992 spoluzakladateľ a vedúci prevádzky rezortného výpočtového strediska. Postgraduál GaK na SVŠT 1972–1975, od r. 1987 samostatný vedecko-technický pracovník. V rokoch 1993 až 2006 na Úrade geodézie, kartografie a katastra SR – odborný referent tvorby technických predpisov, normalizácie a metrológie, neskôr referát geodetických základov na odbore geodézie, kartografie a geoinformatiky, štátny radca.

Od roku 1964 aktívny vo VTS - dnes Slovenská spoločnosť geodetov a kartografov (SSGK). Tu od roku 2002 iniciátor edície publikácií SSGK z histórie odboru geodézie a kartografie. Technický redaktor, autor a spoluautor = *Kataster - historický prehľad* (2002), *Geodeti a kartografi Slovenska 1700–2003* (2004), *Geodetické základy – historický prehľad* (2006), *Mapovanie – historický prehľad* (2007), *Historické reminiscencie o geodetoch a geodézii* (2008), *Pohľad do histórie katastra na Slovensku* (2010), *Po*

stopách Vojenského zemepisného ústavu na Slovensku (2011), *Geodetický a kartografický obzor - náš odborný a stavovský časopis, história jeho vývoja a analýza obsahu v rokoch 1913 až 2011* (pripravené do tlače - 2011). Čestný člen SSGK (2010) a Kartografickej spoločnosti SR (2011).

Ing. Karol Badlík, nar. 1940. Zememeračské inžinierstvo na SvF SVŠT v Bratislave 1957 – 1962. Na ÚGK (IG, Geodézia) mapovanie, útvár technického rozvoja, útvár riadenia výroby, v r. 1981–1990 vedúci útvaru technického rozvoja a racionalizácie. Od r. 1991 do r. 2004 vedúci Ústredného archívu geodézie a kartografie GKÚ Bratislava, do r. 2011 odborný pracovník tohoto archívu. V rokoch 1984 - 1985 absolvoval postgraduálne štúdium vynálezcovstva na SVŠT v Bratislave. Dlhoročný predseda pobočky SVTS na GKÚ, teraz aktívny člen SSGK, viackrát Spoločnosťou vyznamenaný. Od roku 1996 pracuje aj v Spoločnosti slovenských archivárov. V rámci ocenenia Ministerstvom vnútra je od roku 2005 nositeľom Krížkovej medaily, a od roku 2010 medaily F. V. Sasinka za zásluhy o rozvoj slovenského archivnictva. Významná je aj jeho autorská a lektorská činnosť v edícii publikácií SSGK, rovnako v periodikách archivárov a pamiatkárov.

Ing. Drahomír Dušátko, CSc., plukovník v. v., nar. 1934. Jako elév VZÚ 1949-1952 vyučen kartolitografem, praxe v terénu a studium na ŽTÚ-topografický směr v Litoměřicích. Jako topograf pracoval při mapování 1:25 000 na fotoplánech, při klasifikaci let. měř. snímků a měření vlíčovacích bodů. V letech 1957-1962 vzdělávání na katedře geodézie, kartografie a fotogrammetrie VA Brno. Po skončení studia, práce ve VTOPÚ Dobruška – měření orientačních bodů, měření ve státní gravimetrické síti a při tíhovém mapování, tvorba kvazigeoidu, na seismické stanici Polom a při zavádění techniky GPS, obhajoba kandidátské práce r. 1975. V letech 1990-1995 působil na TO GŠ v Praze a ve Studijní skupině globální geodézie. Po odchodu do důchodu pak do roku 1997 ještě v knihovnách a archivech VZÚ a VTOPÚ. Přednáší v NTM a publikuje v oblasti dějin zeměměřictví. Je členem Českého svazu geodetů a kartografů, Sdružení přátel VZÚ, Klubu přátel Řecka; má průběžné kontakty s přáteli ze Španělska, Latinské Ameriky (články o dějinách geodézie a mapování).